

6. Институт энергетических исследований Российской Академии наук [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eriras.ru/data/34/rus>.
7. Цыбагов В. А., Важенина Л. В. Методические подходы к анализу и прогнозированию развития топливно-энергетического комплекса в регионе // Экономика региона. – 2014. – № 4. – С. 188-199.
8. Global Energy Intelligence Enerdata. Energy forecasting and modelling [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.enerdata.net>
9. World Energy Demand Portal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pira.com>.
10. Подолець Р.З., Дячук О.А. Стратегічне планування у паливно-енергетичному комплексі на базі моделі "TIMES-Україна" : наук. доп. / НАН України; Ін-т екон.та прогнозів. – К., 2011. – 150 с. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://f.ief.org.ua/NaukDop%28PodoletsDiachuk%292011.pdf>.
11. Алымов С. В. Методы прогнозирования топливно-энергетического баланса страны с учетом нетрадиционных источников углеводородного сырья / Сергей Витальевич Алымов автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством: экономика и управление предприятиями, отраслями и комплексами (промышленность) Санкт-Петербург, 2012, ФГБОУ ВПО «Санкт-Петербургский государственный инженерно-экономический университет». – 22 с.
12. Любимова Е. В. Отражение множественности методик построения энергетического баланса при энергетических исследованиях (на примере Иркутской области) // Вестник НГУ. Серия: Социально-экономические науки. 2010. – Т. 10, вып. 2. – С. 124-133.
13. Кизим Н. А., Рудыка В. И., Шпилевский В. В. Конвекция угля в жидкие углеводороды в Украине: предпосылки и целесообразность // Инновации: проблемы науки та практики: Монографія. – ВД «ІНЖЕК», ФОР Павленко О. Г., 2010. – С. 96-123.
14. Шпилевський В. В., Сапронов Ю. А., Салашенко Т. І. Аналітичні аспекти оцінки енергетичної залежності в нафтодефіцитних країнах // Проблеми економіки. – 2013. – № 1 – С. 52-56.

УДК 338.439.02

Котвицька Н. М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
Уманського національного університету садівництва

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан продовольчої безпеки України. Виділено проблемні аспекти забезпечення необхідного рівня продовольчої безпеки України. Визначено основні напрями вдосконалення механізму регулювання національної продовольчої безпеки в сучасних умовах.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна доступність продовольства, норми споживання продуктів харчування населенням, структура споживчих витрат, продовольча політика.

Kotvytska N.M. ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ФАКТОР СТАБИЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Проведен анализ современного состояния продовольственной безопасности Украины. Выделены проблемные аспекты обеспечения необходимого уровня продовольственной безопасности Украины. Определены основные направления усовершенствования механизма регулирования национальной продовольственной безопасности в современных условиях.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, экономическая доступность продовольствия, нормы потребления продуктов питания населением, структура потребительских расходов, продовольственная политика.

Kotvytska N.M. FOOD SECURITY AS A FACTOR OF STABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

The analysis of modern state of food security of Ukraine is conducted. Problem aspects of providing the necessary level of food security of Ukraine are selected. Basic directions of improvement of the mechanism of control of national food security in modern terms are defined.

Keywords: food security, economic availability of food, norms of consumption of food stuffs by the population, structure of consumer expenditures, food policy.

Постановка проблеми. Продовольча безпека є однією із найгостріших проблем сучасності. Кожна країна, незалежно від рівня свого розвитку, прагне забезпечити населення високоякісними продуктами харчування та гарантувати достатній раціональний рівень харчування. Вона зумовлює як стабільність, так і якість генофонду нації. Провідні країни світу розглядають продовольчу безпеку як важливу умову внутрішньої політичної та соціально-економічної стабільності країни і її зовнішньої незалежності. Продовольча безпека є одним із важливих аспектів економічної політики, яка спрямована на забезпечення стабільного виробництва основних продуктів харчування, доступності їх отримання та використання населенням відповідно до фізіологічних норм споживання за рахунок власного виробництва та надходження до імпорту.

На підставі вищезазначеного можна стверджувати, що проблема продовольчої безпеки як складової економічної завжди залишається актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці, зокрема П. Саблук, Б. Пасхавер, Р. Тринько, О. Гойчук, П. Руснак, П. Лайко, М. Бабієнко, І. Кушнір та інші, зробили вагомий внесок у теорію і практику забезпечення продовольчої безпеки. Однак дослідження цієї проблеми не можна вважати вичерпними, велика кількість її аспектів ще недостатньо висвітлені.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та оцінка теперішнього стану продовольчої безпеки України та пошук шляхів її гарантування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека – офіційно прийняте у міжнародній практиці поняття, що використовується для характе-

ристики стану продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку. Експерти Продовольчої та сільськогосподарської організації об'єднаних націй (ФАО) пропонують продовольчу безпеку розглядати як забезпечення гарантованого доступу всіх жителів планети, країни, регіону до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя [1, с. 142].

Світ зіткнувся з глобальним парадоксом, коли абсолютне надвиробництво продовольства в розвинених країнах поєднується з голодом у низці африканських і азійських країн. Згідно з оцінками ФАО, кількість людей у світі, що недоїдають, досягла у 2008 р. 963 млн осіб [2].

Згідно із прогнозами, що підготовлені Всесвітнім банком, навіть при сприятливих тенденціях розвитку сільського господарства у світі дефіцит зерна може скласти 526 млн т, м'яса – 40 млн т, морепродуктів – 68 млн т. Для рішення проблеми забезпечення продуктами харчування у період 2000–2030 рр. треба підвищити виробництво зерна на 50%, м'яса – на 85%, що є дуже складною задачею для будь-якої країни. Необхідність задоволення зростаючої потреби на продукти харчування викличе відповідне підвищення попиту на світових ринках. За оцінками експертів, сумарна потреба світу у продуктах харчування зростає до 2025 р. у два рази. Тому питання дотримання умов продовольчої безпеки в окремій країні та на світовому рівні є та буде надактуальним [3].

Продовольча безпека є здатністю держави гарантувати задоволення потреби населення країни в продовольстві на рівні, який забезпечує його нормальну життєдіяльність. Будучи найважливішою ланкою у ланцюзі безпечного існування соціуму, продовольча безпека є не лише проблемою агропромислового сектору, але і макроекономічною проблемою, пов'язаною з ефективністю громадського виробництва, рівнем і диференціацією прибутків населення, безробіттям тощо, тобто зачіпає багато економічних і соціальних аспектів.

Для України питання гарантування продовольчої безпеки мають особливо важливе значення, оскільки за роки соціально-економічних перетворень виробництво сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів зменшилось, а продовольче забезпечення населення знизилось до критично небезпечної межі. Основними причинами такого стану є насамперед спад виробництва в умовах перебудови економічних відносин та зміни форм власності, інфляційні процеси. Водночас сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування більшості сільськогосподарських культур і потужний людський потенціал дозволяють Україні не лише забезпечити власну продовольчу безпеку, а й стати активними гравцем на світовому ринку продовольства. Експертні оцінки ілюструють, що при наявності раціональної структури землекористування і відповідного ресурсного забезпечення, Україна здатна забезпечити продуктами харчування більше 145 млн осіб. Водночас проблема гарантії внутрішньої продовольчої безпеки і розширення експортних можливостей загострюється, оскільки процеси агропромислового реформування не набули стабілізуючого й творчого характеру. Більше того, вони супроводжуються руйнацією частини продуктивних сил і форм агропромислового комплексу. В аграрній сфері втрачаються обсяги товарного виробництва, зменшується якість продовольчих товарів при їх подорожчаннях, що підриває конкурентоспроможність.

Необхідність гарантування продовольчої безпеки України потребує підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та вжиття заходів імпортного контролю з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції. Надійність продовольчого забезпечення полягає як у достатньому самозабезпеченні продуктами харчування, так і в наявності коштів для їх імпорту в необхідних обсягах за умов мінімальної потенційної вразливості продовольчого забезпечення населення в разі виникнення ускладнень з імпортом продовольства (відсутність валюти, зростання цін, ембарго тощо).

Безумовним є той факт, що від стану агропромислового комплексу безпосередньо залежить рівень продовольчої безпеки України. Нині в АПК зосереджено більше половини виробничих фондів, виробляється близько 50% ВВП, дві третини товарів народного споживання, працює майже 40% населення.

Проблеми нерезформованості аграрного ринку викликають загрози продовольчій безпеці держави та забезпеченості населення основними продуктами харчування.

Перша загроза – недостатнє споживання продуктів харчування населенням. У 2008 р. за більшістю основних продуктів харчування фактичне споживання знаходилося нижче раціональної норми. Найбільше відставання відмічено за такими групами: м'ясо і м'ясопродукти, риба і рибодукти, овочі, баштанні культури, плоди, ягоди та виноград. Водночас за трьома групами (картопля, олія рослинна всіх видів, хліб і хлібопродукти) відмічено перевищення фактичного споживання над раціональним. Це негативне явище, яке свідчить про недостатню якість харчування населення.

Другою загрозою є низький рівень споживання продуктів тваринного походження в раціоні населення. Основну частину калорій українці споживають разом із продукцією рослинного походження. Натомість 27% середньодобового раціону українця складають продукти тваринного походження, а це вдвічі менше за пороговий показник у 55%.

Для визначення рівня продовольчої безпеки використовується і такий індикатор, як емність внутрішнього ринку окремих продуктів, що визначається у натуральному виразі як добуток споживання певного продукту та середньорічної чисельності населення. Оскільки споживання населенням продуктів харчування по більшості видів нижче раціональних норм, то, відповідно, емність внутрішнього ринку продуктів харчування є меншою за економічно обґрунтований рівень. Низька емність внутрішнього ринку продуктів харчування є однією із причин незадовільних темпів розвитку аграрного сектора економіки, оскільки за ринкових умов, якщо немає попиту, то й не буде виробництва.

Є низькою емність внутрішнього ринку за окремими продуктами харчування і, відповідно, високою їх імпортозалежність. Надмірно висока імпортозалежність спостерігається за такими групами, як риба і рибодукти – 68,3%, плоди, ягоди та виноград – 53,8% при пороговому значенні цього критерію у 30%. Збільшення імпорту призводить до руйнування вітчизняного сільського господарства. Протягом останніх років ціни зростали тому, що виробництво сільськогосподарської продукції було меншим, ніж споживання. Щоб стримати зростання цін, було збільшено частку імпорту, і це негайно вра-

зило українських сільськогосподарських виробників, які не можуть конкурувати з європейськими підприємствами. Україна має досить велику територію, сприятливі кліматичні умови, і одним із основних завдань виходу із кризи – забезпечити свою продовольчу незалежність від імпорту на перспективу і нарощувати експорт продовольчих товарів [4, с. 89].

Також варто зазначити, що проблема доступу до продовольства різних верств населення пов'язана з платоспроможним попитом, який залежить від їх доходів.

Зростаючі відмінності в реальних грошових доходах населення зумовлюють відповідну нерівномірність розподілу і споживання продуктів харчування. Якщо ця нерівномірність посилюється і відповідно росте чисельність найбідніших верств населення, то в суспільстві зменшуються обсяги споживання продовольчих товарів. Це негативно позначається на вітчизняному аграрному виробництві, оскільки попит на його продукцію падає і воно не одержує необхідних коштів для модернізації та розширеного відтворення. Разом з цим, зі зменшенням виробництва зростає продовольчий імпорт. Згідно зі світовими критеріями продовольчої безпеки країни, гранично-критичний обсяг імпорту не повинен перевищувати 30%. Інакше це означатиме втрату продовольчої незалежності та безпеки держави.

В Україні частка продовольчих затрат у сімейному бюджеті постійно зростає, що свідчить про низький рівень життя населення. Таке положення зумовлено загальним зниженням життєвого рівня переважної більшості населення, частина якого живе за межею бідності, та значною поляризацією між багатими та бідними [5, с. 198]. Індикатор доступності продуктів харчування нині становить 51,8% при пороговому значенні у 60%. У загальній структурі витрат на продукти харчування найвищу питому вагу займають витрати на м'ясо та м'ясопродукти, хліб і хлібопродукти, овочі, а також молоко й молочні продукти. Падіння реальних доходів переважної кількості верств населення зумовило зменшення обсягів споживання. Внутрішній агропродовольчий ринок України постійно поповнюється продуктами харчування зарубіжного виробництва, які часто завозяться контрабандою, часто – сумнівної якості з понаднормативним вмістом шкідливих інгредієнтів та простроченими термінами зберігання. Вітчизняне продовольство також іноді не відповідає вимогам безпеки якості, але основна частка порушень припадає на імпортні продовольчі товари. Вирішення продовольчої безпеки країни неможливе без забезпечення якості та безпечності харчових продуктів. Одним із шляхів досягнення продовольчої безпеки є суворе дотримання санітарно-гігієнічних вимог, технологічних інструкцій, рецептур, режимів оброблення, зберігання, транспортування, реалізації сировини і готової продукції.

Запровадження міжнародних стандартів і систем якості продуктів харчування здійснюється повільно. Це відбувається тому, що більшість сільськогосподарської продукції виготовляється господарствами населення, які не спроможні запроваджувати міжнародні стандарти якості продукції через скрутний фінансово-матеріальний стан. Відтак виникає необхідність прискорення процесів реформування аграрного сектора України, цілеспрямованих заходів державної політики, спрямованих на стабільність власного продовольчого ринку та використання потенційних вигод від зростання присутності

України на світових ринках продовольства. З цією метою необхідно здійснити низку заходів: забезпечити ефективність внутрішнього ринку та цінового регулювання; сприяти підвищенню ефективності та конкурентоспроможності агровиробництва, захисту інтересів вітчизняних товаровиробників на зовнішніх ринках; забезпечити цільове спрямування коштів від продажу сільгосппродукції на розвиток аграрного сектору економіки; активізувати інвестиційну діяльність у сільськогосподарському виробництві; оновити матеріально-технічну базу аграрних підприємств; реформувати земельні відносини; підвищити якість продуктів харчування; здійснити заходи щодо охорони земель.

Найважливішою проблемою сучасної економіки є зупинення спаду агропромислового виробництва, гарантування продовольчої безпеки держави та досягнення раціональних норм споживання продуктів харчування на душу населення, для чого необхідно створити належні економічні та правові відносини в усіх галузях продовольчого підкомплексу.

Соціально-економічний розвиток населення досягається завдяки вирішенню питань продовольчої безпеки в країні. Система національної продовольчої безпеки має формуватися на ефективному розвитку АПК, його зовнішньоекономічної діяльності, на формуванні доходів населення, забезпеченні збалансованого і якісного харчування населення. Продовольча політика досягається за рахунок споживання основних продуктів харчування населенням України на рівнях обґрунтованих норм і правил структури підвищення якості продукції вітчизняного виробництва. Сучасні умови розвитку та функціонування сектора АПК в Україні свідчать про високий потенціал у сфері забезпечення продовольчої безпеки.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, проблеми продовольчої безпеки залежать від наступних факторів: від стану вітчизняного виробництва, яке спроможне забезпечити споживчий ринок; імпорту продовольчих товарів, включаючи товари, які можуть вироблятися в Україні і товари, які в Україні вироблятися не можуть; рівня розвитку вітчизняної переробної промисловості; здатності населення різних регіонів України купувати товари, яка нерозривно пов'язана з насиченістю споживчого ринку та рівнем доходів населення.

Принциповим у довготривалій перспективі є формування ефективного і стабільного агропромислового виробництва, яке відповідало б світовому рівню, що гарантуватиме продовольчу безпеку країни, насичення ринку доступними для всіх верств населення продуктами харчування, забезпечуватиме промисловість сировиною, вирівнювання доходів та інших соціальних параметрів у сільському господарстві з відповідними показниками в середньому по країні.

Одним із основних напрямів гарантування продовольчої безпеки є запровадження ефективного механізму формування продовольчих ресурсів, заснованого на економічному стимулюванні вітчизняних товаровиробників і розвитку ринкової інфраструктури. Відтак, виникає необхідність прискорення процесів реформування аграрного сектора України, цілеспрямованих заходів державної політики, спрямованих на стабільність власного продовольчого ринку та використання потенційних вигод від зростання присутності України на світових ринках продовольства. З цією метою необхідно

здійснити низку заходів: забезпечити ефективність внутрішнього ринку та цінового регулювання; сприяти підвищенню ефективності та конкурентоспроможності агровиробництва, захисту інтересів вітчизняних товаровиробників на зовнішніх ринках; забезпечити цільове спрямування коштів від продажу сільгосппродукції на розвиток аграрного сектору економіки; активізувати інвестиційну діяльність у сільськогосподарському виробництві; оновити матеріально-технічну базу аграрних підприємств; реформувати земельні відносини; підвищити якість продуктів харчування; здійснити заходи щодо охорони земель. Державна політика на найближчі роки повинна будуватися з урахуванням переходу сільського господарства на інтенсивні методи господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України / О.В. Кочетков, Р.В. Марков // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 142-148.
2. Організація Об'єднаних Націй в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://un.org.ua/ua/news/2009-01-27/>.
3. Доклад о мировом развитии 2008. Сельское хозяйство на службе развития. Обзор / Международный банк реконструкции и развития / Всемирный банк [Электронный ресурс]. 2008. – Режим доступа : <http://www.worldbank.org>.
4. Басюркіна Н.І. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації економіки України / Н.І. Басюркіна // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. – Вип. 29. – Одеса : Вид-во ОДЕУ, 2008. – С. 89-98.
5. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти : зб. ст. за матеріалами міжнародної конференції. – Київ : САТСАНГА, 2001. – 224 с.

УДК 347.73:336

Науменко А.М.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки
Міжнародного гуманітарного університету*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Статтю присвячено дослідженню доцільності адміністративно-територіальної реформи на основі аналізу зарубіжного досвіду її впровадження. Наведено недоліки сучасного адміністративно-територіального устрою і причини необхідності децентралізації економіки України, її завдання й цілі. Розглянуто сучасні концепції децентралізації економіки, їх недоліки та переваги, запропоновано оптимальні шляхи впровадження реформи з огляду на забезпечення фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування та їх ефективної співпраці з регіональними суб'єктами господарювання.

Ключові слова: адміністративно-територіальна реформа, децентралізація, громада, органи місцевого самоврядування, регіон.

Науменко А.Н. ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВА И СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию целесообразности административно-территориальной реформы на основе анализа зарубежного опыта ее внедрения. Приведены недостатки современного административно-территориального устройства и причины необходимости децентрализации экономики Украины, ее задачи и цели. Рассмотрены современные концепции децентрализации экономики, их недостатки и предпочтения, предложены оптимальные пути внедрения реформы с точки зрения обеспечения финансовой самостоятельности органов местного самоуправления и их эффективного сотрудничества с региональными субъектами хозяйствования.

Ключевые слова: административно-территориальная реформа, децентрализация, община, органы местного самоуправления, регион.

Naumenko A.M. DECENTRALIZATION OF UKRAINE'S ECONOMY AS A KEY FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE AND ITS ENTERPRISES

The given article is devoted to studying of expediency of administrative and territorial reform on the basis of foreign experience of its application. The drawbacks of the present-day administrative and territorial system and the reasons of necessity of decentralization of Ukraine's economy, its tasks and objectives are given. Contemporary ideas concerning economic decentralization, their drawbacks and preferences are viewed, optimal ways of the reform application from the standpoint of ensuring financial self-sufficiency of local governing institutions are suggested.

Keywords: administrative and territorial reform, decentralization, community, institutions of local self-government, region.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, зважаючи на численну кількість причин, що стають на заваді сталому соціально-економічному розвитку України, децентралізація економіки та фінансова самостійність регіонів є одним з ключових факторів економічного зростання територій і соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень. Конкретизації поняття «децентралізація», виділення його різновидів та ступеня впровадження присвячено праці

таких зарубіжних вчених, як: Ч. Тібо, В. Оутс, Б. Гурне, М. Белл, П. Свяневич, Г. Горжелак, наукові здобутки яких поклали основу подальших наукових досліджень. У вітчизняній практиці проблему адекватного та ефективного розподілу повноважень, функцій та фінансових ресурсів між державними органами влади та місцевим самоврядуванням досліджували: С.О. Булгакова, А.А. Лелеченко, І.О. Лютий, С.Ю. Колодій, Кудряшов, Н.П. Ніжняк, Д.О. Полозенко, О.О. Сунцова, В.М. Федосов та інші.